

MILORAD PAVIĆ

Az utolsó történet*

A VÉGÉN

A huszonegyedik század első évtizedében elértem a nyolcvanadik életévemet. Felkiálthattam, mint a bibliai hang, mely azt kéri, „ne hagyj el, amikor megöregszem és beteg leszek”. Ezt a mondatot mutatta meg nekem Lexi egy Dorćol-beli zsidó ház falán és azt mondta, hogy e szavak miatt vétkesnek érzi magát. Tulajdonképpen megfeszítve. Akkor történetesen már nem éltünk együtt. Könnyebb volt egyedül lenni saját betegséggel, ő pedig maga viselte édesanyja betegségét. Hétfégenként meglátogattam Lexit, hét közben zenét hallgattam és unatkoztam a Dositej Obradović és a Vuk Karadžić múzeuma mellett levő hajlékomban. Ez egy háromszobás lakás volt, garázs nélkül kiadhatatlan. Akinek futotta ilyen lakhelyre, annak viszont volt autója is, de estére már sem a felső, sem az alsó Dorćolon parkolóhelyet már nem lehetett találni. Gyötört az egyedüllét. A számítógépet lábbal kapcsoltam be, hogy ne keljen lehajolnom, mert az fájdalmat okozott. Legújabb regényem már a nyomdában volt és nem szándékoztam többé prózát írni. És akkor megtörtént. Egy hang. Épp szundítottam a dolgozószobám kanapéján, amikor megszólalt a telefon. Lexi kivételével senki nem hívott, de ez most nem ő volt. Vonalas hívás vagy akár kapu-telefonról is lehetett. Amikor felvettem, a hang ismerősnek tűnt és bemutatkozás nélkül azt mondta:

Történet kell nekem!

Elkezdtem töprengeni, honnan ismerhetem ezt a hangot. Közben felugrottam, hogy megnézzem a telefonkészülék kijelzőjén, vonalban van-e még az ismeretlen, de a kapcsolat közben megszakadt. Ezután bekapcsoltam az üzenetrögzítőt, amikor megint megszólalt a hang, megismételve kérését. De ekkor sem tudtam ki az. Ezért elkezdtem nem műszaki jellegű részletekre figyelni. Emlékezetemben keresgélve azon gondolkodtam, miért ismerős ez a férfihang, de semmi nem jutott eszembe. Egyszer csak beugrott egy kép, és azt hittem, megőrültem. Aztán csak lezártam magamban az ügyet.

* Az eredeti szöveg első kiadása a *Poslednja priča* című kötetben jelent meg (Beograd: Vulkan, 2014). Ez volt Milorad Pavić utolsó kézírata. A fordítás a szerző jogutódjának jóváhagyásával készült. (Fordította: Túri Róbert)

De ettől az még nem ért véget. Egyik reggel ugyanarra a férfihangra ébredtem. A telefon üzenetrögzítőjéből újfent az hallottam: *Történet kell nekem!* Még mindig nem tudtam, ki az, honnan hív és miért zaklat engem ilyen eltökélten. Elkezdtem hát körbekérdezgetni. Szakértőbarátoimtól megtudtam, hogy rögzített üzeneteket többször el lehet küldeni meghatározott időben. Egyébként is, a huszonegyedik században már minden lehetséges.

Eredménytelen kutakodásaimat követően más megoldások után néztem. Kikerestem egy régi iskolatársam telefonszámát – neki emlékeim szerint a hívóhoz hasonló hangja volt. Amikor felhívtam, elbeszélgettünk, de nem tártam fel hívásom célját és nem kérdeztem semmit az állítólagos kívánsággal kapcsolatosan. Rájöttem, nem ő volt. Ezt hívás nélkül is tudhattam volna. Neki ilyesmi nem jutna eszébe.

Egyik este, mielőtt elindultunk volna szórakozni Lexivel, azon tűnődtem, hogy vége van-e a titokzatos hívásoknak, amikor tekintetem egy pár fehér kesztyűre tévedt. A kesztyű láttán villámként hasított belém a felismerés. Beazonosítottam a hangot és kővé dermedtem. A kesztyű láttán? Igen, pontosan. Ugyanilyen kesztyűt vásároltam ajándékba egy költő barátomnak Párizsban. Amikor egy teljes éve, vagy talán kevesebb ideje eltemették, betegségem miatt nem vehettem részt a búcsúztatóján. A temetésén egy nő a tőlem kapott fehér kesztyűt bedobta a sírba a költő koporsója mellé. Igen, minden kétséget kizárva már tudtam: csak az ő hangja lehetett. *Történet kell nekem!* Soha nem titkolta, hogy szereti az írásaimat. Karakteres hangja volt. Hangja miatt a nők tudták: ő a legszebb férfi, annak ellenére, hogy nem tudott igazán csókolni; a férfiak pedig tisztában voltak vele, hogy ő a legokosabb azok közül, akiket gyűlöltek és annak ellenére, hogy ő volt „mások szerencséje”, mindenkinek sikert hozott, kivéve önmagának. Jósága utolérhetetlen volt és felért költői tehetségével. Háromszor nősült és háromszor hagyták el. Mindegyik feleségéből sikeres prózaíró lett. Miután elismerték őket, kiléptek a házasságból és megszabadulva a költő hírnevének bűvkörétől, könnyebben érvényesültek egymagukban.

Remeteként élt és halt meg... Most minden összezavarodott a fejemben – azért is gondoltam már az elején, hogy megőrültem. De hogyan tud egy halott költő telefonon történetet kérni, úgy, mintha csak árut rendelne a boltból? Lehet, hogy tud, vagy talán van olyan élő, aki tudja, hogy a holtak mit szeretnének. E gondolattól vezérelve felhívtam annak a lapkiadónak a titkárnőjét, amelynek az elhunyt barátom volt a főszerkesztője. Arra gondoltam, ő fel kell ismerje a főszerkesztő hangját. Személyesen nem ismertem a titkárnőt, mivel nemrég került a szerkesztőséghez, de megbeszéltük, hogy együtt reggelizünk. Gyors léptekkel érkezett a találkozóra, színes magas sarkú cipőt viselt; magas volt és szőke, szempillái a szemöldökét súrolták és rúzsos ajkai csókolózó halakra emlékeztettek. Borsmustár salátát és kávéval rendelt. Kiderült, hogy eszeveszetten szerette az elhunyt verseit – némelyiket fejből tudta –, de az én történeteimről nem hallott. Nemsokára a tárgyra tértem, de úgy tűnt, nem fogja fel a kérdéseimet. Szándékom hiábavaló volt, a szép szőke nő még mindig szerelmes volt az elhunyt költőbe. De nyilvánvalóan semmi köze nem volt az

üzenethez. A fehér kesztyűről nem is kérdeztem már, vele biztos nem vezethetett sehova a keresésem. Amikor elváltunk, nem tudom, kit lepett meg jobban ami elhangzott, illetve ami nem került szóban reggeli közben. Abbahagytam hát a nyomozást és eldöntöttem, hogy most már azért is megírom a telefonon megrendelt utolsó történetet. Nem tudtam pontosan, milyen legyen a cselekmény, és hogy mindez hogyan fog vezetni, de ez így volt rendben, mert azok az elbeszélések, melyek nem lepik meg a szerzőt, nem lephetik meg az olvasót sem. Következzen hát a történet. Akivel megtörtént, már nincs az élők sorában, és ha nem mesélem el, elfelejtjük őt.

TÖRTÉNET

A huszadik század belgrádi színházaiban dolgozott egy rendező, név szerint Bata Ko. Kövér ember volt, de ennek ellenére öltönyei tökéletesen álltak rajta. Gyűrű helyett vastag ujjain ezüst kulcskarikákat hordott. Ezek furcsamód szintén kifejezetten jól mutattak az ujjain. Okosan és lassan beszélt – ma már nem így beszélnek az emberek. Ezüstszínű, egyenes szálú, ritka haján átsejlett rózsaszín fejbőre. Kiválóan biliárdozott jobb és bal kézzel egyaránt. Egyszer, amikor együtt dolgoztunk a színházban, elkéstem egy próbáról. A sötét nézőtérről hallottam, ahogyan beszél a színpadon álló színésznőhöz:

– Képes vagy-e látni? És ha igen, láttád-e már a házad körüli gyümölcsfák terméseit, ahogy áthaladnak a halálon, hogy a másik oldalon minket, holtakat, tápláljanak, míg ugyancsak minket, élőket, ugyanaz a gyümölcsfa etet a szomszédos ágakról is. Mindenki, aki ezen az oldalon van, él, a túloldalon pedig halott és együtt öregsznek meg az élők és holtak, míg a végén újra egyesülünk. Nos, úgy kell elmondanod ezt a négy mondatot a jelenet végén, mintha ezt mind tudnád...

Bata Ko kellett volna legyen az apám. De mégsem így lett. Ezt először nem tudtam. Édesanyám mondta végül el, amikor megtudta, kivel dolgozom együtt a színházban. Ők ketten évekkkel ezelőtti bensőséges viszonyt ápoltak, ez időben kocsival hajtottak át a Begán, úgy, hogy még a lábuk sem lett vizes. Nem tudom, aztán miért mégis az igazi apámhoz ment férjhez, és nem őhozzá. Ezt soha nem mondta meg. Ki tudja, hogy a világ miért ilyen és miért nem olyan, amilyen lehetett volna az úgynevezett kereszteződésben (mely minden „most”-pillanat összeségét foglalja magában), ahol az ember mégsem balra, hanem jobbra fordul. Batával még egyszer találkoztam és ezúttal egy mindent átható, csodálattal teli felismeréssel néztem rá. Elgondolkodtam azon, vajon milyen lennék, ha ő lenne az apám. Az előny itt kétségkívül a meg nem született oldalán maradt. Bata viszont semmilyen jelét nem mutatta, hogy emlékszik édesanyámra. Pedig nagyon úgy tűnt, hogy egyáltalán nem véletlenül vállalta a színdarabom rendezését – ami tökéletesre sikerült, de semmi több. És ez a történet itt véget ért. Legalábbis a találkozásainkat illetően. Megszerettem őt, ahogyan egy rokont szeretni lehet. Tulajdonképpen előnyömbre vált, hogy két apám lehetett.

Már mindketten halottak, miközben én két apa fia maradtam... De itt már nem én vagyok a fontos, hanem ők.

Bata Ko fiatalon szerelmes lett, pontosabban belehabarodott édesanyámba, aki akkor még nem volt férjnél és gyereke sem volt. Nem tudom, elgondolkodott-e a narancs és a mandarin magos és mag nélküli változatán. Afrikában hallottam erre egy érdekes magyarázatot: mivel ott a narancs évente kétszer terem, a gyümölcsnek első szüretkor magja van, majd a következő termés mag nélküli. A szerelemmel is ugyanígy van: az első magot terem és ez mindig így van. Aki a második érés idején szüretel, amikor mag nélküli már a gyümölcs, a szerelme akadálytalanná válik. A titok pedig itt az, hogy ami egyben érett és édes, mint a narancs, szerelem is lehet. Voltaképpen erről beszélek.

Jóval születésem előtt Bata Ko a Kosmajra indult kirándulni barátaival. Én erről csak annyit tudtam, hogy nagy forróság volt, ezért mind fürdőruhát vittek magukkal, hogy mártózzanak egyet a hús vizű patakban, ami nagy meglepetésükre már akkorra alig-alig csordogált. Bata Ko viszont egy méretes kővel eltorlaszolta a víz útját és a patak nemsokára kis tóvá duzzadt, amiben végre megfürödhettek. A kiránduláson ott volt édesanyám is és leendő édesapám is, Isidor (de akkor még a szüleim nem voltak együtt). Nem tudhatom, hogy Isidor e kosmaji kiránduláson tudott-e a szerelem és magok összefüggéséről, de akkor még egyáltalán nem érdeklődött édesanyám után. Alighanem tudta, hogy még nincs itt az ideje, mert arra várt, hogy leendő párja megérjen, de mag nélkül. Amikor édesapám érezte, hogy eljött végre az idő, újra megismerkedett édesanyámmal egy tenispályán. Hajpánttal és teniszütővel a kezükben pózolnak egy megfakult fényképen, mely őrzi ezt a pillanatot.

Isidor Pop szertornász olimpiai bajnok. Alacsony termete ellenére kiváló testfelépítésű volt és sokoldalú ember hírében állt. Hegedűn játszott, szobrászkodott és a főiskolán tanárként dolgozott. Egyetlen kiállításra volt egész életében – középkori freskók által ihletett festett szobrokat állított ki. A két világháború között pedig a kosárlabda szabályairól szóló kézikönyvet írt. Fenséges, átható tenor hangja még a harangokat is megzúgatta. Fiatal korában igencsak mindennel foglalkozott. Volt, hogy egy ménesben segített kancákat mesterségesen megtermékenyíteni. Egy alkalommal el is mesélte nekem, hogyan csinálta: a kancában egy szivacsot helyezett fel, és amikor a fajtiszta csődör megtermékenyítette azt, kivette a szivacsot és a benne levő értékes anyaggal megtermékenyített más kancákat is.

Édesapám nagy szoknyavadász volt. Szerelemben tapasztalt emberként megvárta, míg édesanyám vonzódása mag nélkül érik meg. Bata Ko viszont nem tudta helyesen megítélni a mag nélküliséget. Miután útjaik édesanyámmal szétváltak, Bata Ko újra olyan nőbe lett szerelmes, aki maggal érett meg (amikor ők jártak, akkor édesanyám is maggal volt érett). Ha egy-két idénnyel előbb vagy később találkoznak és lassabban esnek szerelembe (mint ahogy később Isidorral), talán minden

rendben lett volna, de ez nem így történt. A lány, akit Bata Ko ismét kiválasztott, igazi szépség volt. Különféle színű gombok ékesítették a blúzát, ami tökéletesen illett hozzá. De ez a lány is maggal ért meg: Bata Ko újra megégette magát és így élete végéig nőtlen maradt.

*

Gondtalan életünket megszakította a háború. 1944-ben a németek elfoglalták a fővárost. Édesapámat elfogták. Ezután elképesztő esemény történt. Édesanyám elment a német főhadiszállásra, valamit mondott és édesapám hazatért élve, egészségesen, holott azt gondoltuk, hogy soha többé nem látjuk.

A háború már véget ért, nősülni készültem és ezért komolyan el kellett beszélnem édesanyámmal. Elmondtam házassági szándékomat és hogy ki a választottam. Elmélyedtünk a beszélgetésben és végre megkérdeztem, mi történt valóban 1944 telén a német főhadiszálláson, és miért engedték szabadon édesapámat. Édesanyám ezt válaszolta:

– Elmentem egy német őrnagyhoz, akiről fontos dolgokat tudtam és ajándékot vittem neki.

– És mi lehetett az, hogy így hatott?

– Elcsodálkoznál, ha elmondanám. Elindultam a belgrádi német főhadiszállásra és elmondtam, hogy ennek és ennek az őrnagynak ajándékot hoztam. Az őrnagy fogadott. Esteledett és kettesben maradtunk az irodájában. Hellyel kínált, de én ekkor kihúztam a táskámból Isidor fehér kesztyűjét és átadtam neki. Megrettent. Egy jó darabig tanácstalanul méregetett és szinte érthetetlenül szólalt ismét meg.

– Mi ez, a világ szerelmére?

– Ön jól tudja mi ez. Ez a fogva tartott férjem kesztyűje. Elhoztam Önnek ajándékba. Mély csend következett. Az őrnagy újabb kérdésével megtörte ezt a csendet.

– Hol a férje kesztyűjének párja?

– A kesztyű párját – amennyiben túléltem őt – a sírjában dobom, hogy ott legyen vele... Azért merészelttem elhozni a férjem kesztyűjét, mert olyant tudok Önről, amit ma nem szabad tudni. Ezt senkinek nem mondhatom el, mert árthatok a férjemnek és Önnek is. Csak azt kérem Öntől, engedje szabadon a férjemet.

Szavaimra az őrnagy felállt, belső zsebébe gyömöszölte a kesztyűt, összecsapta a sarkát és biccentett a fejével. Te is tudod, édesapád másnap hazatért...

Beszélgetésünket befejeztük, indulnom kellett. Amikor kikísért, még ezt mondta édesanyám:

– Tudod, fiam, jó lenne, ha a menyasszonyod is tudná, hogy a férfiak is néha érettek maggal és anélkül is.

*

Amikor befejeztem a történetet, nem tudtam, mi kezdjek vele. Hogyan adjam át költő barátomnak, aki ilyen rendkívüli módon rendelte? Jelentsem meg? Ahol most ő

van, nem olvashat nyomtatott változatot. Végeredményben elolvashatná a számítógépemről is. Függetlenül hagytam a dolgot és visszatértem mindennapi teendőimhez.

Nem emlékszem pontosan, mikor, de újabb hangüzenetet kaptam. Annak ellenére, hogy nem kapcsolom be az üzenetrögzítőt, az mégis az éjszaka csendjében megszólalt. Felkeltem hát és bekapcsoltam a készüléket. Minden kétséget kizáróan újra az elhunyt költő ismerős hangját hallottam. Egy újabb kéréssel fordult hozzám. Akkortájt újra verseket írogattam, de nem akartam őket kiadni. És senki nem tudta – még Lexi sem –, hogy egy verseket tartalmazó kézirat épp a fiókom mélyén van. Az üzenet így hangzott:

Most vers kell nekem!

Honnan tudhatta elhunyt költő barátom, hogy ismét verset írok? Akárcsak pályafutásom kezdetén. Tulajdonképpen fiatal verseink révén ismertük meg egymást. De honnan tudhatott a kiadatlan verseimről, bárhol is volt ő? Ők mindent tudhatnak rólunk, mi róluk pedig semmit? Elgondolkodtam egy pillanatra és eldöntöttem: a történettel együtt megjelentetem hát a kért verset is. Meggyőződésem, hogy (bárhol is van) ő már tudott a történetről és a versről jóval azelőtt, hogy papírra vettem volna őket.

VERS

*Never more
Varjú*

Ha megint vennél
Üres füzetet
Utoljára
Szerelmes verset írnék neked
Utolsót első helyett
*

Boldog voltam, nem tudtam
Boldog voltál, nem tudtad
Mire megértettük késő volt
Nekem örökre, neked nem
Nem tudhattad
*

A „Ljubić-nál” ettünk
Borjúhúst sült zöldségekkel
Te boldogtalanul és egészségesen
Én boldogan és betegen

Autók és emberek jöttek
S mentek az utcában

*

Születésnapomra kötetet vettél
Amit a szemeddel olvasok
Azt keresem ott
Ami neked tetszene
Számomra már nem léteznek könyvek

*

Van, aki végtelenül gyűlöl
Mások viszont szeretnek
Én megszoktam, te nem
Én csak a másokra számítok
Te csak az előzőekre

*

Látnokként a jövőbe tekintesz
Én csak a múltat érzékelem
Te a múltba révedsz
Én a jövőről ábrándozok
Mindenki kívánja, amije nincs

*

Felejts el, mondogattam
Mindent felejts el, mindenekelőtt engem
Jövendőd ismeretében
Vedd és fogadd
Minek a jövő, mely rosszabb a múltnál
Velem is így lesz

*

Egy múltbéli ember írta:
Sem veled, sem nélküled
Amikor elolvastam, tudtam
Szépen fejezte ki ezt
A fülem se fáj, hogy ily szépen mondta
Már tudom: ez az igazság

*

Fiatalon testünk a lélek előtt halad
Öregkorban a lélek halad a test előtt
A munkában és szerelemben
Kihasználtam a pillanatot
Amikor a lélek és a test egyenlő
Most úgy van, ahogy lennie kell

*

Fiatal voltál, szép és tehetséges
Tehetséged boldoggá tett engem
Tehetségem pedig téged boldogtalanná
S elrabolta kettőnkől az időt
Pedig hittem, a tehetség hatalom

*

Mondtam, könyveink a gyermekeink
Önállósulnak s szétszóródnak a világban
Gyermekeink szétszóródnak a világban
Könyveink szétszóródnak a világban
Házunk most kötőanyag nélkül maradt

*

Egy orosz szól az időről
Mely anyagban áll és erőben folyik
Jelenünk és létünk
Az örökkévalóságban és az idő kereszteződésében eltűnik
Te erre azt felelted:
Már csak négy évig viselhetsz szép ruhákat.

